

U SPOMEN

**Mate Križman (Šivati kraj Žminja, 5. listopada 1934. – Zagreb, 14. lipnja 2019.),
klasični filolog, prevoditelj, sveučilišni profesor**

Redoviti sveučilišni profesor u miru Mate Križman preminuo je u 85. godini plodnoga stvaralačkog života u Zagrebu. Pokopan je prema vlastitoj želji u Žminju. Osnovnu je školu završio u Kanfanaru te je potom 1945. upisao realnu gimnaziju u Pazinu, a već sljedeće godine prešao u klasičnu gimnaziju u Biskupijskom sjemeništu u Pazinu. Školovanje je nastavio u Zagrebu gdje je na Filozofskom fakultetu 1958. godine diplomirao klasičnu filologiju. Usavršavao se na tečaju etruskologije i italskih jezičnih starina na Sveučilištu za strance u Perugii.

Općenito poznat kao klasični filolog i prevoditelj, u skladu je sa zahtjevima svoga vremena bio svestran i kompetentan. Radio je najprije kao nastavnik Matematike, Hrvatskoga jezika i Njemačkoga jezika u Kanfanaru i Pazinu (1959. – 1961.), a zatim se zaposlio kao arhivist u Arhivu Hrvatske. Bio je gostujući lektor hrvatskoga jezika na Humboldtovom sveučilištu u Berlinu (1964. – 1966.). Od 1971. radio je na Odsjeku za lingvistiku, a nakon toga i na Odsjeku za klasičnu filologiju Filozofskoga fakulteta u Zagrebu. Doktorirao je 1984. na temu imena na istarskim natpisima iz rimskoga doba.

U zvanje docenta izabran je 1985. godine, izvanrednoga profesora 1992. g., a redovitog profesora 1997. godine. Dužnost predstojnika Katedre za indoeuropsku lingvistiku obnašao je od 1985. do 1996., a šefa Katedre za grčki jezik i književnost od 1992. do umirovljenja 2004. godine, predajući i dalje studentima indoeuropeističkih studija.

Pokretanjem studija latinskoga jezika i rimske književnosti 2000. godine na Filozofskom fakultetu u Puli, bio je prvih godina angažiran kao suradnik i nositelj kolegija Histo-rijske gramatike.

Gledajući nekako formalno, moglo bi se reći da je znanstveno-istraživački rad prof. Mate Križmana bio usmjeren ka proučavanju srednjovjekovnoga i novovjekovnog hrvatskog latiniteta (to jest latiniteta na hrvatskim prostorima), o čemu svjedoče ne samo njegove tri filološke rasprave o djelima Matije Vlačića Ilirika te prijevodi i kritička izdanja puljskoga, dubrovačkog, zadarskog i varaždinskog statuta nego i rad na rovinjskom iluminiranom rukopisu, De Villeovu traktatu, i tekstovi u *Drugom libru žminjskom*. To je bio i realan i čest prirodni slijed na putu znanstvenika, koji je u svojim počecima bio prilično klasički orijentiran. Tako je proučavao jezične tragove na temelju latinskih i grčkih natpisa i drugih očuvanih izvora, objavivši pritom dvije knjige: *Antička svjedočanstva o Istri* (1979.), uz drugo, dopunjeno i prerađeno izdanje (1997.); *Rimska imena u Istri* (1991). Ti se naslovi sada u pravilu nalaze, ili bi se barem trebali nalaziti, na svakoj knjižnoj polici u Istri, odnosno svakoj polici s temom o povijesti Istre.

Dva su to kapitalna i referentna djela u koje je ponajprije trebalo uložiti velik trud, i to onaj klasični filološki. Baveći se tako onomastikom nerimskih imena na rimskim natpisima iz Istre, posredno je istraživao i izumrli jezik predrimskih Histra jer su njihova imena mjesta i ljudi jedini danas dostupan ostatak toga jezika, čime je značajno pridonio daljnjim

onomastičkim i toponomastičkim istraživanjima, pri čemu i danas imamo prostora za napredak i nove spoznaje.

Povodom 1200. obljetnice prenošenja moći sv. Eufemije u Rovinj s dr. sc. Josipom Barbarićem priredio je i tumačenjima i komentarima popratio kritičko izdanje teksta sa samoga početka 15. st. iz rovinjskoga iluminiranog kodeksa: *Translatio corporis beate Eufemie* (2000.); sadržajno i estetski raskošno izdanje u skladu sa svečanom obljetnicom.

Antoine De Ville, odnosno njegova ostavština, jedan je od bisera puljske Sveučilišne knjižnice, a prof. Križman tu je odradio onaj možda najteži, a svakako najmanje zahvalan posao, prevevši De Villeov opis luke i grada Pule, kao i zanimljiv opis tunolova u članku »Portus et urbis Polae antiquitatum, ut et Thynnorum piscationis descriptio curiosa« (1991.).

Njegov je rad na objavljivanju i prevođenju statuta: *Statut grada Dubrovnika 1272.* (Dubrovnik 1990.); *Statuta Iadertina – Zadarski statut* (Zadar – Zagreb 1997.); *Statuta Communis Polae – Statut Pulske općine* (Pula 2000.); *Statut Grada Varaždina* (Varaždin 2001.), osim izravnoga autorskog doprinosa, rezultirao poticajem drugim autorima za jedno šire i obuhvatnije izdanje i drugih istarskih srednjovjekovnih statuta gradova, naprimjer, dvigradskoga ili vodnjanskoga statuta.

U koautorstvu je s dr. Zdravkom Matišić objavio: *Indije i Tibet Nikole Ratkaja* (Zagreb 2002.), gdje su prvi put objavljena pisma Nikole Ratkaja, hrvatskoga misionara iz 17. stoljeća u tzv. portugalskoj Indiji. To je također i prvi prijevod i obrada tih pisama u jednoj knjizi, uz prethodnu kontekstualizaciju i filološki uvod.

Prof. dr. sc. Mate Križman svojim je životom i radom obilježio jedno značajno i delikatno razdoblje hrvatske klasične filologije, a osobito je u tom svjetlu važan Istranima, kao jedan od ne tako brojnih njihovih klasičnih filologa, kao znanstvenik u grani kojoj je popularnost, nažalost, obrnuto proporcionalna potrebnom uloženom trudu. Ono što ovdje valja istaći jest da je prof. Križman bio izvrstan grecist i jedan od nekolicine autoriteta u Hrvatskoj za grčku historijsku gramatiku – onaj, da tako kažem, egzotičniji i sukladno tomu još zahtjevniji dio filologije. To je, međutim, uglavnom bilo vidljivo u nastavnom procesu, odnosno razgovoru.

IZABRANE PUBLIKACIJE

Knjige:

Antička svjedočanstva o Istri, ser. Istra kroz stoljeća, kolo 1, knj. 1, Pula – Rijeka: Čakavski sabor – Istarska naklada – Otokar Keršovani – Edit, 1979.; 2. prer. i dop. izd. Pula: Zavičajna naklada „Žakan Juri“, 1997.

Josip Voltić, *Bečka pisma. Ričoslovník*, ser. Istra kroz stoljeća, kolo 3, knj. 18, Pula – Rijeka – Rovinj – Zagreb: Čakavski sabor i dr., 1981., suurednici: Josip Bratulić – Mate Maras – Šime Jurić.

Rimska imena u Istri: osobna imena na istarskim natpisima iz rimskog doba, ser. Biblioteka Latina et Graeca, Radovi, knj. 9, Zagreb: Latina et Graeca, 1991.

Translatio corporis beate Eufemie, Pula – Rovinj – Trst: Zavičajna naklada „Žakan Juri” i dr., 2000., suautor: Josip Barbarić.

Statuta Communis Polae / Statut Pulske općine, Bibliofilsko izd., 2 sv., istovremeno izdanje u jednom sv., Pula: Povijesni muzej Istre – Grad Pula, 2000.

Rovinjске legende: rovinjski iluminirani kodeks iz XIV. st., Pula: Zavičajna naklada “Žakan Juri”, 2004.

Leggende roviginesi: il codice miniato roviginese del sec. XIV., Pula: Zavičajna naklada “Žakan Juri”, 2004., suautor: Stefano Di Brazano.

Juraj Dobrila, *De confessione sacramentali (doktorska disertacija)*, prijepis i prijevod, ser. Posebna izdanja, knj. 25, Pazin: Državni arhiv u Pazinu, 2012.

Članci o zaslužnicima u povijesti Istre:

»Antoine De Ville, ‘Portus et urbis Polae antiquitatum, ut et Thynnorum piscationis descriptio curiosa’ (Antoine De Ville, vitez galski: ‘Nadasve pomnim bakropisima pojašnjeni, zanimljivi opis starina u luci i gradu Puli kao i lova na tune’, prijevod, kritičko izdanje)«, *Istra: časopis za kulturu*, N.S., sv. 119, br. 1-2 (1991.), str. 1 – 10.

»Antički izvori i uzori De Villeova opisa Pule«, *Istra: časopis za kulturu*, N.S., sv. 119, br. 1-2 (1991.), str. 46 – 53.

»Matija Vlačić Ilirik i humanistička filologija njegova doba«, *Mogućnosti*, sv. 39, br. 3/4 (1992.), str. 273 – 278.

»Kako se zapravo zvao posljednji kralj Histra?«, *Histria Antiqua*, god. 1996., br. 2 (1998.), str. 139 – 142.

»Isprava pape Aleksandra III. iz 1178. – Paleografski i filološki pristup«, u: Slavko Krajcar (ur.), *Libri žminjski: libar drugi*, Žminj: Katedra Čakavskog sabora, 2008., str. 27 – 39.

Prof. dr. sc. Mate Križman bio je i kao čovjek i kao znanstvenik ponajprije, rekao bih, skroman i nekako samozatajan, što je u meni oduvijek budilo iskreno divljenje, dok je s druge strane dao kapitalan doprinos hrvatskoj znanosti i struci, osobito se pritom istaknuvši kao vrstan predavač i pedagog.

Prof. Matu Križmana pamtit ćemo i kao jako zanimljiva čovjeka, osebujna karaktera, o čemu svjedoči više veselih i zabavnih anegdota, kojima ovdje ipak nije mjesto, nego ih valja prepustiti lijepim uspomnama.

Hvala mu za sve što je učinio za istarsku i hrvatsku znanost i struku!

*Je došla, ni me avižala, tu noć
samo je zguor mene
Mene s krili poslala
i me pitala san li pronat za poč.
San Se pogleda i Je prova pitat
magari je prije nisan pozna*

*još jedan hipčić bin život rat
aš toliko tega nisan regula.
Se je nasmijala – ću te puštit
ma se moraš navadit drugajče
živit.*

(S. Krajcar)

Ante Matan